

Kvantifikacija u imenskim skupinama

Badurina, Lada; Pranjkoć, Ivo

Source / Izvornik: **Jezikoslovlje, 2016, 17, 89 - 100**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:528674>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

UDK 811.163.42'367.4
Izvorni znanstveni članak
Primljen 24. 7. 2015.
Prihvaćen za tisak 8.12. 2015.

Lada Badurina¹

Ivo Pranjković²

¹Sveučilište u Rijeci

²Sveučilište u Zagrebu

Kvantifikacija u imenskim skupinama

U prilogu je riječ o načinima izražavanja količinskih značenja u imenskim skupinama hrvatskoga standardnog jezika. Govori se, između ostaloga, o gramatičkim i semantičkim tipovima kvantifikatora te o razlikovanju kvantifikatora, kvantifikativa i partikularizatora. S tim u vezi predlaže se i jedna od mogućih tipologija kvantifikatora i kvantifikativa. U nastavku je riječ o numeričkoj (npr. *te dvije zanimljive knjige, pet pari cipela*) i nenumeričkoj kvantifikaciji (npr. *puno problema, mnogi turisti, neki događaji*), o jediničnoj (npr. *jedini stvarni problem, dobar osjećaj*) i nejediničnoj kvantifikaciji (npr. *novi problemi, naši mladenci, deset dana, žuto lišće*), o afirmativnoj (npr. *sve njezine knjige, sve tri njezine knjige*) i negativnoj kvantifikaciji (npr. *nijedna njezina knjiga, nijedna od triju njezinih knjiga*), zatim o konjunkcijskoj kvantifikaciji (npr. *Ana i njezina kolegica došle su prerano, Posjetili smo Sofiju, Plovdiv i Istanbul*), o kvantifikaciji u imenskim skupinama sa zbirnim (npr. *svježe cvijeće, cijela obitelj*) i tvarnim imenicama (npr. *tanjur graha, dvije vreće brašna*) te o vrstama i posljedicama pluralizacije.

Ključne riječi: kvantifikacija; imenske skupine; gramatička kvantifikacija; kvantifikatori; kvantifikativi; numerička i nenumerička kvantifikacija.

Jezičnoj kvantifikaciji općenito ponajprije podliježu jezične jedinice kojima se označuju kakvi konkretni predmeti i/ili predmeti kojima su svojstvene prostorne dimenzije odnosno predmeti koji na bilo koji drugi način mogu biti mjereni. Kako se predmeti prototipno označuju imenicama, posve je očekivano da se kvantifikacija u prvom redu odnosi na tu vrstu riječi pa onda dakako i na imenske skupine za čije je sintaktičko ustrojstvo i funkcioniranje kvantifikacija jedna od najvažnijih semantičkih kategorija, ali i kategorija koja, kao što ćemo vidjeti, ima i sasvim specifične

sintaktičke reperkusije. Međutim osim na imenice kvantifikacija se može odnositi i na sve druge promjenjive vrste riječi. To pogotovo vrijedi za one vrste riječi kojima je svojstvena kategorija broja, a to su osim imenica, npr. *knjiga* prema *knjige*, pridjevi, npr. *dobar (film)* prema *dobri (filmovi)*, zamjenice, npr. *ja* prema *mi* ili *ovaj (polaznik)* prema *ovi (polaznici)*, glagoli, npr. *čitam* prema *čitamo*, pa i neki brojevi, npr. *jedan* prema *jedni* ili *milijun* prema *milijuni*. Brojevima međutim kvantifikacija kategorijom broja nije načelno svojstvena jer sami brojevi (kao vrsta riječi) predstavljaju osobit tip kvantifikacije koji je suprotan kvantifikaciji kategorijom broja. Naime dok je kvantifikacija gramatičkom kategorijom broja maksimalno jednostavna i maksimalno neprecizna (osobito kad je riječ o množini), kvantifikacija brojevima kao vrstom riječi maksimalno je precizna, pa su ta dva osnovna tipa gramatičke odnosno leksičko-gramatičke kvantifikacije u jeziku vrlo često međusobno komplementarna.

Od nepromjenjivih riječi kvantifikacija je osobito svojstvena priložima, pogotovo tzv. količinskim priložima, npr. *mnogo, malo, puno, dosta, nekoliko, vrlo, nimalo* i sl., kojima je označavanje količine prva i najvažnija funkcija. Osim toga izražavanje količine priložima uglavnom je podložno i stupnjevanju, a i stupnjevanje je zapravo posebna vrsta kvantifikacije (usp. Piper i sur. 2005: 871),¹ pogotovo stupnjevanje riječi koje i same primarno označuju količinu, npr. *mnogo, više, najviše, malo, manje, najmanje* i sl. Izražavanje količine dakako često je prisutno i u stupnjevanju pridjeva, npr. *velik, veći, najveći, malen, manji, najmanji* ili *dalek, dalji, najdalji*. Puno se rjeđe relacija prema količini uspostavlja prijedlozima, ali ni to nije posve isključeno. Tako npr. prijedlog (tzv. linearni interesiv) *između* pretpostavlja svojevrsnu dualnu kvantifikaciju, tj. dva predmeta koji se nalaze u specifičnom prostornom odnosu, npr. *između mene i tebe*, a prijedlozi *među* (koji se naziva skupnim interesivom) ili *oko* (kojim se izražava cirkumlokalnost) pretpostavljaju uspostavljanje prostornih relacija u kojima obvezatno sudjeluje više premeta. To ima za posljedicu da je u spojevima riječi s prijedlogom *među* oznaka za lokalizator (ili orijentir) obvezatno množini, npr. *Igraju se među stablima*, a kad je riječ o spojevima riječi s prijedlogom *oko*, oznaka za objekt lokalizacije može biti u jednini, npr. *povez oko glave*, ili u množini, npr. *Turisti su se okupili oko vodiča* (usp. o tim

¹ Bibliografska jedinica Piper i sur. 2005 (str. 60–65 i 870–914) nudi, po našem sudu, iscrpan i pregledan opis kvantifikacije uopće i kvantifikacije u imenskim skupinama posebno te bogatu i na različitim kriterijima utemeljenu tipologizaciju sredstava za izražavanje kvantitativnih značenja (tj. tipologiju kvantifikatora u najširem smislu). To je razlog što se na tu bibliografsku jedinicu u ovom izlaganju najviše obaziremo te što neke formulacije i/ili tipologizacijske uzorke iz nje i preuzimamo. Neke teze međutim iz te gramatike, kao što će se u nastavku vidjeti, i osporavamo, posebice one vezane za tzv. malu množinu ili paukal.

prijedlozima i njihovoj naravi Pranjković 2001: 9-10). Osim toga prijedlog *po* zah-tijeva množinu kad je riječ o lokalizaciji predmeta označenih brojivim imenicama, npr. *Čavli su se prosuli po podu* (a ne **Čavao se prosuo po podu*), a jedninu kad je riječ o lokalizaciji predmeta označenih nebrojivim imenicama, npr. *Šećer se prosuo po podu* (a ne **Šećeri su se prosuli po podu*). I napokon prijedlozi *preko*, *iznad*, *ispod* i *do*, osim svojih osnovnih prostornih značenja, rabe se i za označavanje količinskih značenja (prijedlozi *preko*, *iznad* i *ispod* na osnovi komparacije), npr. *preko tisuću metara*, *iznad pedeset godina*, *ispod deset kilograma*, *do dvije tone* (*natovariti*) i sl. (usp. Pranjković 2001: 28).

Kako se količina u jeziku može izražavati i gramatičkim, i leksičko-gramatičkim i leksičkim sredstvima, logično je da se može podijeliti na gramatičku, leksičko-gramatičku i leksičku. O gramatičkoj u najužem smislu riječi govorimo onda kad količinska značenja izražavamo kategorijom broja (jednina, množina, eventualno dvojina ili paukal), npr. *knjiga* prema *knjige*, *dobar* prema *dobri*, *dvije knjige* i sl., o leksičko-gramatičkoj kvantifikaciji govorimo onda kad se količinska značenja izražavaju brojevima kao vrstom riječi (*jedan*, *dva*, *tri*...), oprekom između brojivih i nebrojivih imenica, npr. *listovi* prema *lišće*, ili stupnjevanjem, npr. *malo*, *manje*, *najmanje* (*napora*). O leksičkoj kvantifikaciji govorimo onda kad količinska značenja izražavamo imenicama, npr. *mnoštvo* ili *manjina*, zamjenicama, npr. *svatko* ili *neki*, pridjevima, npr. *mnogi* ili *rijetki*, priložima, npr. *puno*, *malo* ili *sasvim* te glagolima, npr. *množiti* ili *utrostručiti*.²

Semantičko središte kategorije kvantitete čine brojevi kao vrsta riječi jer je njihovo značenje u najmanjoj mjeri povezano s nekim drugim nekoličinskim značenjima, a kad je riječ o sintaktičkoj razini, tj. o ustrojstvu spojeva riječi i rečenica, onda je izražavanje količine koncentrirano u imenskoj skupini. U glagolskim skupinama ono je puno rjeđe, npr. *puno raditi* ili *rijetko izlaziti*. Kad se međutim od brojeva deriviraju druge vrste riječi, onda je značenje količine povezano sa značenjem vrste kojoj pripadaju derivati. Kad je riječ o imenicama (npr. *stotinka*), to je značenje predmetnosti, kad je riječ o pridjevima (npr. *dvostruk*), to je značenje svojstva, kad je riječ o glagolima (npr. *utrostručiti*), to je značenje radnje (proces), a kad je riječ o priložima (npr. *dvaput*), to je značenje cirkumstancijalnosti.³

² Budući da u ovom prilogu u prvom planu kvantifikacija u imenskoj skupini, kvantifikacijske odnose koji se izražavaju glagolima ostavljamo posve po strani.

³ Značenje cirkumstancijalnosti primarno je vezano za glagole, pa se prilozima kao vrsta riječi često i definiraju kao riječi koje označuju različite okolnosti pod kojima se događa glagolska radnja. To u cijelosti vrijedi za priloge koji označuju prostor (npr. *ovdje*, *gore*, *vani*), vrijeme (npr. *nekad*, *danas*, *uvijek*) i način (npr. *ovako*, *lako*, *glasno*), ali ne vrijedi za količinske priloge. Oni se naime primarno

Jezične jedinice kojima se izražavaju količinski odnosi obično se nazivaju kvantifikatorima.⁴ Oni se dijele na numeričke (npr. *pet* ili *prvi*) i nenumeričke (npr. *mного*, *malo*, *mного*, *mnoštvo*, *manjina* i sl.).⁵ Numerički su kvantifikatori brojevi ili brojevnice izvedenice odnosno složenice. Oni se mogu podijeliti na kumulativne i partitivne. Kumulativni označuju ukupnost količine odnosno veličinu kakva skupa i označuju se ponajprije glavnim brojevima, npr. *dvije knjige*, *trideset sudionika*, a partitivni označuju količinu kao dio kakva, obično složenijega predmeta ili skupa predmeta i označuju se rednim brojevima,⁶ npr. *sedmi na natjecanju*, *prvi u razredu* i sl. (usp. Piper i sur. 2005: 874).⁷

odnose na imenice, npr. *mного polaznika*, *malo soli*, *dosta primjedaba*), a puno rjeđe na glagole, npr. *puno spavati* ili *često navraćati*.

⁴ Kvantifikatori se mogu odrediti kao riječi (brojevi, imenice, pridjevi, zamjenice ili prilozi) koji označuju kvantitetu ili stupanj onoga što označuje imenica kojoj se pridodaju (usp. Kuna 2008: 41). Po tome što se pridodaju imenicama oni su slični (kvalitativnim) pridjevima u službi atributa, ali se od njih sintaktički posve razlikuju najviše po tome što (barem formalno) funkcioniraju kao upravne riječi (glave) imenskih skupina, iako je značenjsko središte takvih imenskih skupina u imenici, npr. u imenskoj skupini *većina polaznika* ili *mного polaznika* kvantifikatori *većina* ili *mного* glave su tih sintagmi, a značenjsko je središte u imenici (*polaznici*). Velika je i važna razlika između imenskih skupina s kvantifikatorima i imenskih skupina s kvalifikatorima i u tome što su kvalifikatori načelno izvedivi iz predikacije, usp. *toplo mlijeko* prema *mlijeko je toplo*, a imenske skupine s kvantifikatorima, pogotovo one u kojima se susreće dijelni genitiv, nikako nisu. Naime kao što prema *čša mlijeka* nikako nije moguće **mlijčna čša* (jer pridjevi ne označuju predmete, pa onda ni dijelove predmeta), tako nema nikakva smisla konstrukcije s dijelnim genitivom dovoditi u vezu s predikacijom kao što se katkada čini, npr. u Katičićevoj *Sintaksi*, gdje se rečenica *Dobio sam čšu mlijeka* izvodi iz (ishodišnih) rečenica *Dobio sam čšu* i *Čša je mlijeka* (usp. Katičić 1991: 419). Naime imenske skupine s dijelnim genitivom čine „jedinstveni imenski element“ (Kuna 2008: 43) pa se nikada i nikako ne mogu dovoditi u vezu s predikacijom. Drugim riječima između dijela i cjeline ne može se uspostaviti relacija koja bi bila svojstvena bilo kakvoj radnji ili procesu, pa ni onim odnosima među predmetima koji su svojstveni kopulativnosti. Kopulativnost naime počiva na odnosu ekvativnosti, tj. izjednačavanja lijeve i desne strane (posebno subjekta i imenskog dijela predikata, npr. *Mačka je životinja*), a između dijela i cjeline nikako se ne može uspostaviti odnos ekvativnosti jer bi onda prema *komad kruha* moralo biti moguće reći **Kruh je komad* ili **Komad je kruh*, a to nikako i ni u kakvim uvjetima ne dolazi u obzir.

⁵ Katkad se govori i o paranumeričkoj kvantifikaciji, koja se shvaća kao svojevrsni prijelaz između numeričke i nenumeričke kvantifikacije, npr. *par čarapa* ili *tuce jaja* (usp. Piper i sur. 2005: 880).

⁶ S tim u vezi potrebno je govoriti i o važnoj razlici između tipa kvantifikacije koja se označuje glavnim brojevima i onoga tipa kvantifikacije koji se označuje rednim brojevima. Prva bi se mogla nazivati kardinalnom, a druga ordinalnom kvantifikacijom. U prvom slučaju riječ je o kvantifikaciji u užem smislu, tj. o izražavanju količine predmeta ili ukupnosti objekata kvantifikacije, a u drugom o linearnoj određenosti skupa ili, još mnogo češće, pojedinih članova skupa, što se posebno jasno vidi u iskazima tipa *Ivan je stigao drugi*. Ta činjenica da se redni brojevi odnose u pravilu na poje-

Numerička kvantifikacija može biti izravna (npr. *pet knjiga*) ili neizravna (npr. *pet kutija knjiga*). Brojive imenice mogu se kvantificirati i izravno i neizravno numerički, a i nenumerički, npr. *malo knjiga*, a nebrojive imenice ne mogu se kvantificirati izravno numerički, usp. **tri brašna*, nego samo nenumerički, npr. *malo brašna*, *vreća brašna*, ili neizravno numerički, npr. *tri vreće brašna* (opširnije o tome usp. Znika 2002: 98–99).

Numerička kvantifikacija može se povezivati i s drugim značenjima koja su ili količinske naravi ili imaju kakvih izravnijih dodirnih točaka s količinom. Takva značenja mogu npr. biti distributivna, npr. *po dvoje studenata*, ili aproksimativna (približna), npr. *desetak studenata*. Aproksimativna numerička kvantifikacija, koja kao i spomenuta paranumerička čini svojevrsan prijelaz između numeričke i nenumeričke kvantifikacije (jer se njome modificira osnovno numeričko značenje u smjeru nenumeričkoga), može biti izražena tvorbeno, npr. *desetak studenata*, *stotinjak gostiju*,⁸ ili perifrastično (opisno). U opisno izraženoj približnoj numeričkoj

dine članove skupa rezultira njihovim specifičnim kvantitativno-kvalitativnim značenjem. Kod rednih brojeva naime kvantifikacija čak nije ni u prvom planu, nego se predmet ili predmeti zapravo kvalificiraju preko kvantifikacije pa npr. *prva nagrada* ili *treća (objavljena) knjiga* označuju ne samo kvantitativna svojstva predmeta (tj. poredak u nizu nagrada ili objavljenih knjiga) nego bar donekle (često ovisno i o stupnju metaforizacije) i kvalitetu (kakvoću) predmeta vezanu za taj poredak (prva je nagrada primjerice i kvalitativno, a ne samo kvantitativno različita od treće). Stoga nam se nimalo slučajnim ne čini da se ta vrsta kvantitativno-kvalitativnih odnosa izražava pridjevskim riječima (tj. rednim brojevima). To se jasno vidi ne samo u odnosu između glavnih i rednih brojeva, nego (možda još jasnije) i u onim primjerima imenskih skupina u kojima je kvantifikacija moguća i (neodređenim) priložnim kvantifikatorima i kvantifikatorima koji imaju oblik pridjeva. Tako npr. u imenskoj skupini *mnogo studenata* priložni kvantifikator *mnogo* označuje količinu u užem smislu riječi (količinu predmeta označenih imenicom), a u skupini *mnogi studenti* pridjevski kvantifikator *mnogi* poprima i kvalitativno značenje (količina ni tu kao da nije u prvom planu, nego je u prvom planu svojstvo predmeta vezano za količinu o kojoj je riječ – odrednicom *mnogi* ne označuje se zapravo količina studenata, nego se iz cijelog skupa predmeta označenih množinom *studenata* izdvajaju oni koji pripadaju brojnoj, ili brojnijoj skupini i time se na neki način i kvalificiraju). U tome svakako leži bar jedan od razloga zbog kojega kvantifikatori neusporedivo češće imaju oblik priloga negoli oblik pridjeva. Drugim riječima pridjev kvalificira i onda kad se njime kvantificira.

⁷ Kad je riječ o kvantifikaciji glavnim i kvantifikaciji rednim brojevima, zanimljivo je spomenuti da Halliday razlikuje kvantificirajuće numerative (ili kvantifikative), koji mogu biti egzaktni, npr. *dva vlaka*, i neegzaktni, npr. *mnogi vlakovi* ili *puno vlakova*, i redosljedne numerative (ili ordinative), koji također mogu biti egzaktni, npr. *drugi vlak*, i neegzaktni, npr. *sljedeći vlak* (usp. Halliday 2004: 317–318).

⁸ U približnoj numeričkoj kvantifikaciji kakvu susrećemo u primjerima tipa *dvije-tri knjige* ili *pet-šest kilograma jabuka* moglo bi se govoriti o kvantifikaciji koja se izražava negdje na granici izme-

kvantifikaciji glavnu ulogu imaju tzv. aproksimativi kao što su *oko*, npr. *Naći ćemo se oko deset sati*, *blizu*, npr. *Već je blizu deset sati*, *do*, npr. *Kupi do pet kilograma jabuka*, *približno*, npr. *On ima približno trideset godina*, *otprilike*, npr. *Sada je otprilike deset sati*, *jedno*, npr. *Posudi mi jedno tisuću kuna*, *najmanje*, npr. *Plaća mu je najmanje pet tisuća kuna*, *najviše*, npr. *Mogu ti posuditi najviše petsto kuna* itd.⁹

Nenumerički se kvantifikatori mogu podijeliti na apsolutne i relativne. Apsolutni obuhvaćaju količinski aspekt nekoga predmeta ili pojave u cijelosti, npr. *svi studenti*, *svaki student*, *nijedan student*, *nitko pametan*, *svakodnevna pojava*, *cijeli tjedan*, *svuda prisutni globalizam* i sl., a relativni određuju količinska svojstva nekog predmeta i/ili pojave u odnosu na neki drugi predmet ili pojavu ili može biti riječ o neodređenoj količini odnosno količini koja je govorniku dijelom ili posve nepoznata, npr. *neki studenti*, *nekoliko tjedana*, *puno problema*, *malo kiše*, *često izostajanje* i sl. Nenumerički apsolutni kvantifikatori mogu se dalje podijeliti na jasne (afirmativne) i niječne (negativne), npr. *svi studenti*, *svatko pametan*, *svuda prisutan javašluk*, *sasvim korektan postupak prema nijedan student*, *nitko pametan*, *nimalo korektan postupak* i sl.

Približna, nedovoljno poznata ili nedovoljno precizna količina u pravilu se izražava količinskim priložima (npr. *mnogo*, *malo*, *prilično*, *dosta* i sl.) ili tzv. kvantifikativima, tj. „imenicama u kojih je značenju sadržana količina, a koje mogu poslužiti i kao svojevrsna mjera“ (Znika 2002: 97). Kvantifikativi se mogu rabiti i uz brojive imenice, npr. *jato ptica*, ali je sintaktički važnija njihova funkcija uz nebrojive imenice (npr. *šalica kave*) između ostaloga i zato što omogućuju neizravnu numeričku kvantifikaciju takvih imenica, npr. *dvije šalice kave*. Kvantifikativi mogu biti i semantički pretkazivi pa se često i ispuštaju, osobito u razgovornom stilu, npr. *Molim vas dvije kave*. Obično se tiču kakve mjere ili količine koja na neki način proizlazi iz odnosa dio – cjelina (usp. o tome Kuna 2008: 43–46)¹⁰ i mogu se

đu tvorbene i sintaktičke, što se očituje i u tome da takve kvantitativne jedinice pišemo s crticom između dvaju susjednih glavnih brojeva.

⁹ Aproksimativi *oko*, *blizu* ili *do* kao vrsta riječi svrstavaju se u prijedloge, što se može utemeljeno dovoditi u pitanje barem iz dvaju razloga. Prvo, ti aproksimativi uopće ne mogu dolaziti uz kose padeže s kojima se inače slažu, pa ni uopće uz kose padeže. Ne može se npr. reći *Popili su *oko dviju litara vina* (nego samo *oko dvije litre vina*). Drugo, takvi aproksimativi dolaze u imenskim skupinama koje su posve istoga tipa kao i one u kojima dolaze aproksimativi koje nikada nećemo svrstati u prijedloge (nego u priloge), usp. *Popili su oko dvije litre vina* prema *Popili su jedno dvije litre vina*.

¹⁰ Branko Kuna sve kvantifikatore (a ne samo imeničke, tj. kvantifikative) u imenskim skupinama s partitivnim genitivom dijeli s obzirom na to označuju li dio ili cjelinu. U funkciji onih koji označuju dio javljaju se „imenice s općim značenjem dijela, koje predstavljaju nediskretne, necjelovite, neza-

podijeliti na: (1) mjerne jedinice, koje označuju kakvu standardiziranu mjeru, npr. *kilogram kruha, litra mlijeka, metar platna, prstohvat soli* i sl., (2) spremnike, kojima se također mjeri količina, ali osnova za mjerenje nije standardizirana mjera, nego zapremina spremnika, npr. *boca vina, tanjur juhe, tegla pekmeza, vreća brašna* i sl., (3) fragmentizatore, kojima se iz neke cjeline izdvaja dio koji onda može činiti kakvu cjelinu ili mjernu jedinicu, npr. *komad namještaja, dio novca, parcela zemlje, doza optimizma* i sl.. (4) partikularizatore, koji su vrsta fragmentizatora, a razlikuju se od njih po tome što označuju „prirodne jedinice“ koje čine kakvu cjelinu ili sastavne dijelove cjeline, npr. *zrno pšenice, kap vode, bobica grožđa, glavica kupusa* i sl.,¹¹ (5) kvantifikative cjeline, koji također označuju količinu, ali u obliku kakve cjeline koja je u pravilu predstavlja pojavni oblik predmeta koji se kvantificira, npr. *bala slame, plast sijena, buket cvijeća, klupko vune, kolut sira* i sl., (6) leksički zbirne imenice, koje također označuju cjelinu, obično organiziranu, a od pretходne se skupine kvantifikativa razlikuju po tome što su im dopune živi referenti (obično životinje i/ili ljudi), npr. *jato ptica, roj kukaca, stado goveda, banda huligana, plejada glazbenika, udruga branitelja* i sl. i, napokon, u posebnu skupinu izdvajaju se (7) generički kvantifikativi, koji označuju količinu predmeta prema vrsti (a ne prema mjeri), npr. *vrsta vina, sorta pšenice, marka odjeće, tip stroja, klasa automobila* i sl. (o podjeli kvantifikativa i kriterijima na kojima se zasniva usp. Ivić 1983 te, posebno, Bušelić 2015: 97–115).

U pojedinim imenskim skupinama razlikuju se također jedinična i nejedinična kvantifikacija. Jedinična kvantifikacija, tj. kvantifikacija svediva na jedan predmet, može se izražavati morfološki, npr. *polaznik* (prema *polaznici*) ili morfosintaktički, npr. *marljiv polaznik* (prema *marljivi polaznici*), zatim tvorbeno, u pravilu sufiksarno, npr. *građanin* (prema *građani*) ili *Zagrepcanin* (prema *Zagrepcani*) te numerički (s većim ili manjim stupnjem leksikalizacije), npr. *jedan problem, jedini sin, kći jedinica, jedino ona, jedinstvena prilika* i sl. Nejedinična kvantifikacija u imenskim skupinama može se podijeliti na dvojčanu (dualnu) i pluralnu. Dvojčana obuhvaća raznolike skupove predmeta sastavljene od dvaju elemenata. Ona se može

okružene referente“, npr. *dio, manjina, većina, komad* i sl., dvočlani izrazi tipa *veći dio, manji dio* i sl., zatim brojevne imenice tipa *polovina, četvrtina, sedmina* i napokon kvantitativni prilozi, npr. *malo vode, dosta lubenice (pojesti), nešto stranaca* i sl. Kvantifikatori cjeline također označuju količinu, i to tako da genitivna sastavnica označuje cjelinu „koju treba shvatiti u obliku kakav izriče glavna sastavnica“, tj. kvantifikator, npr. *jato ptica, roj pčela, plast sijena, čopor vukova* i sl. (usp. Kuna 2008: 44–46).

¹¹ Poseban (pod)tip partikularizatora činili bi oni kvantifikativi koji označuju konstitutivne elemente kakvoga, obično strukturiranoga skupa, npr. *član žirija, grlo stoke, pripadnik oružanih snaga* i sl. (usp. Ivić 1983: 32–33 i Bušelić 2015: 110).

izražavati tzv. „parnim pluralom“, tj. porabom množinskih oblika kojima se označuju denotati što se „pojavljuju u paru istovrsnih, a komplementarno različitih elemenata“ (usp. Piper i sur. 2005: 881), npr. *mladenci, rukavice, čizme* i sl. Osim toga dvočana se kvantifikacija može izražavati i leksički, npr. *par, dubl, tandem, duet* i sl. te sintaktički, i to konjunkcijski (povezivanjem dvaju elemenata u imenskoj skupini ili u rečenici), npr. *razgovor između učitelja i učenika*, socijativno (tj. udruživanjem dvaju elemenata), npr. *majka s djetetom, vojnik s puškom u ruci*, ili recipročno (tj. uspostavljanjem neke vrste uzajamnoga odnosa među entitetima), npr. *Njih dvoje dobro se slažu*. Pluralna kvantifikacija primarno se izražava morfološki, tj. množinskim oblicima, npr. *listovi* (prema *list*), a može se izražavati i zbirnim imenicama, npr. *lišće*. Razlika je među njima u tome što se u prvom slučaju radi o pluralnom skupu pojedinačnih (brojivih) entiteta, a u drugome o skupu entiteta koji se konceptualizira kao (jedna) cjelina. Dakako pluralna se kvantifikacija vrlo često izražava i leksički, najčešće brojevima ili različitim brojevnim izvedenicama, npr. *pet knjiga, troje djece, desetak polaznika*.

U *Gramatici savremenog srpskog jezika* govori se i o osobitoj vrsti dualne kvantifikacije, odnosno o paukalu ili o tzv. maloj množini, koju susrećemo u imenskim skupinama tipa *tri stola* ili *dvije knjige*. Po našem sudu takve se imenske skupine mogu doduše smatrati paukalom ili malom množinom (malinom), ali mislimo da se u slučaju takvih konstrukcija nikako ne može govoriti o nominativu paukala, kao što se čini u spomenutoj gramatici (usp. Piper i sur. 2005: 883–885). Smatramo naime da to nije održivo već ni zato što se mora postaviti pitanje kako bi glasio genitiv ili dativ paukala. Ako naime paukal ima samo nominativ, onda on nema paradigme, a ako nema paradigme, onda nije u relaciji ni s drugim oblicima paukala (kojih uopće nema), a dakako ni s oblicima jednine i množine. Po našem sudu takve je konstrukcije opravdano smatrati posebnim konstrukcijama (koje se mogu nazivati i paukalom ili „malinom“), ali se ne može govoriti ni o jednom padežu takvih konstrukcija. Riječ je dakle o okamenjenom tipu konstrukcija u kojima bi se, isključivo s dijakronijske perspektive, sastavnice *stola* i *knjige* eventualno mogle smatrati (okamenjenim) akuzativima duala, ali nikako nominativima paukala.

U spomenutoj gramatici još je neobičnija interpretacija genitivnih sastavnica *studenata* u imenskim skupinama tipa *pet studenata*. Tvrdi se naime da je oblik *studenata* u takvim imenskim skupinama uvijek nepromjenjiv pa da zato nema osnove „da se taj oblik naziva padežnim oblikom iako se pojavljuje u sintaksičkoj poziciji koja je karakteristična za nominativ [...] a ima oblik koji je podudaran s genitivom množine“ (usp. Piper i sur. 2005: 885). Do takve, u najmanju ruku čudne interpretacije došlo je vjerojatno zato što se u toj gramatici smatra „neobjašnjivim izuzetkom“ tretiranje broja (ili uopće kvantifikatora) kao upravne riječi. Mi među-

tim smatramo da kvantifikatori sintaktički doista jesu upravne riječi (glave imenskih skupina) te da je uz kvantifikatore najlogičnija uporaba genitiva, i to genitiva množine uz imenice koje označuju štogod brojivo, npr. *pet studenata*, ili genitiva jednine uz imenice koje označuju štogod nebrojivo, npr. *malo kruha*. Smatramo štoviše da je upravo u tome najveća sintaktička razlika između imenskih skupina s kvantifikatorima tipa *pet studenata* ili *malo studenata* i imenskih skupina s kvalifikatorima, npr. *dobri studenti* (opširnije o tome usp. Pranjković 2013a: 364–369 i Pranjković 2013: 129–135).

Jedan od načina da se imenskom skupinom izrazi nejedinična kvantifikacija (dvoječana ili pluralna) jest i već spomenuta kvantifikacija konjunkcijom ili konjunkcijska kvantifikacija, npr. *I učitelj i učenik bili su zadovoljni* ili *Tu obitelj čine majka, otac, kćerka i sin*. Takav tip kvantifikacije posebno je karakterističan za vlastite imenice, osobito za vlastite imenice koje ne podliježu pluralizaciji, ili joj podliježu izuzetno (usp. Piper i sur. 2005: 61), npr. *Pridružili su nam se Ana, Ivan i Petar* ili *Posjetili smo Sofiju, Plovdiv i Istanbul*. U konjunkcijskom tipu kvantifikacije kad je riječ o vlastitim imenicama koje podliježu pluralizaciji može se pojaviti čak i broj *jedan*, npr. *Kod njih su stanovali jedan Nijemac, jedan Čeh i jedan Mađar*. Dakako kad je riječ o apelativima ili o vlastitim imenicama koje podliježu pluralizaciji, konjunkcijom se mogu kvantificirati i množinski oblici, npr. *I učitelji i učenici bili su zadovoljni* ili *Kod njih su stanovali Nijemci, Česi i Mađari*.

Za razliku od konjunkcijske kvantifikacije, kojom se u prvom redu označuju heterogene sastavnice kakva skupa (usp. *Ana, Ivan i Petar*), kvantifikacija pluralizacijom podrazumijeva prije svega istovrsne (neheterogene) sastavnice skupa, npr. *dobri ljudi, zanimljive knjige, lijepa sela*.¹² Tako međutim nije kod imenica koje imaju samo množinske oblike (*pluralia tantum*), npr. *hlače, vrata, grablje*. Kod njih se naime množinskim oblikom označuju i jedinična i nejedinična kvantifikacija, npr. *jedne hlače, dvoje hlače, desetak hlača ili deset pari hlača*.¹³ Kad se tim oblicima označuje nejedinična (pluralna) kvantifikacija, ona u pravilu pretpostavlja skup istovrsnih predmeta.

U pristupu kvantifikaciji zbirnim imenicama valja uočiti da se različito ponašaju imenice koje imaju posebne, formalne oznake za zbirnost, ponajprije zbirne sufikse *-je* ili *-ad*, npr. *lišće, granje, snoplje, štenad, čeljad*, od imenica koje označuju zbir-

¹² Puno se rjeđe događa da se pluralizacijom ne označuje opća nejediničnost, nego svojevrsna dualnost (dvoječanost). Naime množina nekih imenica označuje i dva međusobno komplementarna predmeta ili dijela predmeta, kao što je riječ u primjerima tipa *Ana ima plave oči* ili *Zec ima duge uši*.

¹³ Naravno, kad su *pluralia tantum* vlastite imenice koje ne podliježu pluralizaciji, npr. *Vinkovici* ili *Ploče*, one posve isključuju nejediničnu kvantifikaciju unatoč tomu što su formalno u množini.

nost, ali su bez formalnih oznaka zbirnosti, npr. *obitelj*, *studentarija*, *pukovnija*, *mladež*, *vojska* i sl. Zbirne imenice prvoga tipa ili uopće ne podliježu numeričkoj kvantifikaciji, usp. **dvoje granje*, ili joj podliježu vrlo rijetko, npr. *dvoja štenad*. Podliježu međutim nenumeričkoj kvantifikaciji, npr. *malo lišća*, *puno granja*, *čopor štenadi* i sl. Imenice drugoga tipa ponašaju se različito, ovisno ponajprije o specifičnostima njihova značenja. Tako npr. imenica *studentarija* uopće ne podliježe numeričkoj kvantifikaciji, usp. **dvoja studentarija*, **dvije studentarije* ili **dvije mladeži*, imenica *vojska* podliježu rijetko, npr. *Sudarile su se dvije vojske*, dok je kvantifikacija imenica tipa *obitelji* ili *pukovnija* posve uobičajena, npr. *dvije uzorne obitelji* ili *tri pješачke pukovnije*. Kod zbirnih imenica koje podliježu numeričkoj kvantifikaciji kvantifikacija se odnosi na cijeli skup, a kad treba kvantificirati pojedine elemente takva skupa, rabe se ili oblici pojedinačne (brojive) množine, npr. *pet listova*, *deset grana*, *desetak studenata* i sl. ili paukalne konstrukcije (uz paukalne brojeve), npr. *dva šteneta*, *tri vojnika*. Osim toga često takve imenice podliježu raznim tipovima neizravne numeričke kvantifikacije, ponajprije fragmentarizacije, npr. *pet članova njihove obitelji*, *tri pripadnika pješачke pukovnije* itd. Na pitanje kakav se tip skupova označuje zbirnim imenicima može se odgovoriti da zbirne imenice s tvorbom izraženom kolektivnosti u pravilu označuju skupove istovrsnih predmeta (neheterogene skupove), npr. *lišće*, *snoplje*, *štenad*. Kod zbirnih imenica bez tvorbom izražene zbirnosti označavanje heterogenosti ili neheterogenosti skupa ovisit će o leksičkom značenju. Tako npr. imenice tipa *mladež* ili *čopor* pretpostavljaju neheterogen skup, a imenice tipa *obitelj* heterogen skup, skup koji čine majka, otac, sin, kći (opširnije o kvantifikaciji zbirnim imenicama usp. također Piper i sur. 2005: 62–63).

Tvarne imenice načelno ne podliježu numeričkoj kvantifikaciji, usp. **tri pijeska* ili **pet soli*, osim ako se kakva mjera stvari ne podrazumijeva, npr. (*Naručili su*) *dva bijela vina* ili *dvije mineralne vode*. Takve su imenice dakako podložne nenumeričkoj kvantifikaciji, npr. *hrpa pijeska* ili *malo soli*, odnosno neizravnoj numeričkoj kvantifikaciji, u pravilu uz pomoć partikularizatora, npr. *pet vreća pijeska* ili *tri šake soli*.

Kad je riječ o redosljedu sastavnica koje se slijeva pridijevaju imenici u imenskim skupinama, kvantifikatori u obliku broja i/ili pridjeva dolaze odmah iza determinatora (npr. pokaznih zamjenica), a ispred kvalifikatora (tj. kvalitativnih atributa), npr. *ta dva zanimljiva romana*, *te prve ovogodišnje laste*, *taj dvostruki grubi prekršaj* i sl. Takvi kvantifikatori u pravilu prethode i posvojnim atributima (posevivima) u obliku zamjenica ili pridjeva, npr. *ove dvije njegove/očeve stare košulje*, ali to nije obvezatno jer je posve običan redosljed i *ove njegove/očeve dvije stare košulje*. M. Halliday u razmatranju redosljeda takvih sastavnica navodi primjer *ova*

dva sjajna stara električna vlaka i sastavnicu *ovaj* naziva deiktičkim elementom ili determinatorom, sastavnicu *dva* brojčanim elementom ili numerativom, sastavnice *sjajna* i *stara* naziva epitetima (pridjevima), a odrednicu *električna* klasifikatorom (usp. Halliday 2004: 312).

Na temelju svega što je rečeno jasno je vidljivo da je kvantifikacija jedna od bitnih osobitosti imenskih skupina. Ona ima vrlo važnu, nerijetko i presudno važnu ulogu i u njihovu sintaktičkom oblikovanju, i u načinima njihova funkcioniranja u većim sintaktičkim jedinicama i/ili cjelinama i u specifičnostima njihova značenja.

Literatura

- Bušelić, Petra. 2015. *Brdo problema: iskazivanje količine nebrojivoga u hrvatskome*. Diplomski rad, Zagreb.
- Halliday, Michael A.K. 2004. *An introduction to Functional Grammar*. Third edition, revised by Christian M. I. M. Matthiessen. London: Hodder Arnold.
- Ivić, Milka. 1983. Izbrojivost onoga što imenica označava kao gramatički problem. U Ivić, Milka, *Lingvistički ogledi*, 9–36. Beograd: Prosveta.
- Katičić, Radoslav. ²1991. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Nacrt za gramatiku*. Zagreb: HAZU i Globus.
- Kuna, Branko. 2008. Gramatička kategorija broja i drugi načini izražavanja količinskih značenja. U Bagić, Krešimir (ur.), *Način u jeziku / Književnost i kultura pedesetih. Zbornik radova 36. seminara Zagrebačke slavističke škole*, 37–47. Zagreb: Filozofski fakultet, Zagrebačka slavistička škola.
- Piper, Predrag; Antoniće, Ivana; Ružić, Vladislava; Tanasić, Sreto; Popović, Ljudmila; Tošović, Branko. 2005. *Sintaksa savremenog srpskog jezika. Prosta rečenica* (U redakciji Milke Ivić). Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga i Matica srpska.
- Pranjeković, Ivo. 2001. *Druga hrvatska skladnja. Sintaktičke rasprave*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Pranjeković, Ivo. 2013. *Gramatička značenja*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Šarić, Ljiljana. 2002. *Kvantifikacija u hrvatskome jeziku*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Znika, Marija. 2002. *Kategorija brojivosti u hrvatskom jeziku*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Adrese autora:

Lada Badurina
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
Sveučilišna avenija 4
51000 Rijeka
E-mail: lbadurin@ffri.hr

Ivo Pranjković
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
E-mail: ivo.pranjkovic@zg.t-com.hr

QUANTIFICATION IN NOUN PHRASES

The paper deals with the ways in which quantification is expressed in noun phrases in the standard Croatian language. Among other things, we focus on the grammatical and semantic types of quantifiers and on the distinctions between quantifiers, quantificators and particularisers. In relation to this, we propose a possible typology of quantifiers and quantificators. The remainder of the paper focuses on numerical (e.g. *te dvije zanimljive knjige, pet pari cipela*) and non-numerical quantification (e.g. *puno problema, mnogi turisti, neki događaji*), on unit-based (e.g. *jedini stvarni problem, dobar osjećaj*) and non-unit-based quantification (e.g. *novi problemi, naši mladenci, deset dana, žuto lišće*), on affirmative (e.g. *sve njezine knjige, sve tri njezine knjige*) and negative general quantification (e.g. *nijedna njezina knjiga, nijedna od triju njezinih knjiga*), on conjunctive quantification (e.g. *Ana i njezina kolegica došle su prerano, Posjetili smo Sofiju, Plovdiv i Istanbul*), on quantification in noun phrases containing collective (e.g. *svježe cvijeće, cijela obitelj*) and mass nouns (e.g. *tanjur graha, dvije vreće brašna*) and on different types of pluralisation.

Key words: quantification; noun phrases; grammatical quantification; quantificators; quantifiers; numerical and non-numerical quantification.